

Із «Рускої Хати» на ширші «Шляхи»

У статті вибудовано хронологічний пунктир на основі львівських часописів «Руска Хата» (1905), «Сьвіт» (1906–1907), «Неділя» (1911–1912) і «Шляхи» (1913–1918), які репрезентували творчість представників українського мистецького угруповання «Молода Муза» на тлі зміни суспільно-політичних епох і естетичних пріоритетів. Творча співпраця письменників та редакцій пресових видань подана крізь призму аналізу художніх творів Володимира Бірчака, Петра Карманського, Василя Пачовського, Степана Чарнецького, Михайла Яцкова та ін. Вперше гроно мистців з'являється на сторінках часопису «Руска Хата», ще не зв'язане спільними деклараціями та маніфестами, однак із виразними ознаками нової модерністської стилістики письма. Специфіка публікацій у журналі «Сьвіт», навпаки, полягає у колективній репрезентативності, окресленій у програмі новозаснованого видання, на тлі пізнішого публічного відмежування редакції від засад молодомузівців. Часопис «Неділя» залучав значно ширше авторське коло, мистці-модерністи становили лише незначну його частину, однак їхня одночасна присутність засвідчує факт тісної співпраці та використання газети як тривалого майданчика для оприлюднення творів, які потім увійшли до окремих поетичних і прозових збірок. Ідейно близьким був для молодомузівців і журнал «Шляхи», що виходив напередодні Першої світової війни та Визвольних змагань українського народу. І хоча тривалість спільного мистецького існування «Молодої Музи» традиційно окреслюють 1906–1909 (за іншою версією – 1914) роками, все ж історія літератури засвідчує вірність принципам модернізму і в подальшій творчості. Детермінація аналізу пресовими джерелами дає змогу простежити включеність письменників у суспільно-політичні процеси, окреслити пріоритети в редакційній політиці видань, специфіку інтерпретації та рецепції нових естетичних канонів, зокрема питання творчого простору мистця, його заангажованості в національно-визвольній боротьбі, сімейних взаємин у контексті емансипаційних процесів.

Ключові слова: модернізм, «Сьвіт», «Неділя», молодомузівці, лутератрна критика.

Постановка проблеми. Пресовий простір української літератури початку ХХ ст. неможливо вкласти у вузькі формульні рамки: часто мистці співпрацювали з різними виданнями, входили до них як редактори або ж лише до складу авторського кола. Часописи були універсальним майданчиком як для відомих мистців, так і письменників-початківців, поширеною була практика рецензування, публікації відгуків про твори молодих талантів, ведення дискусій. Вже у міжвоєнний період у Галичині відбудеться доволі чіткий і структурований поділ на окремі літературно-ідеологічні угруповання, однак і на початку ХХ ст. була тенденція формувати певні мистецькі осередки довкола того чи іншого часопису. Раніше ж ідейне групування відбувалося радше за партійним, а не естетичним принципом. Ще до оформлення «Молодої Музи» в окрему літературну групу та оприлюднення її мистецьких принципів тривав процес природного гуртування кількох молодих талантів. Тривала співпраця молодомузівців із пресою дає змогу вибудувати своєрідну еволюційну лінію дослідження їх участі у різних пресовидавничих проєктах – «Руска Хата», «Світ», «Неділя», «Шляхи». Ця лінія окреслює різні періоди та різний історично-культурний контекст: від культу гасла «мистецтва для мистецтва» до часу, коли воно розбилося об гук гармат Першої світової війни, суттєво змінивши світогляди й тематичні діапазони творчості.

Аналіз досліджень. Творчість молодомузівців глибоко досліджена у різних аспектах: як у вимірі мистецької спільноти, так і окремих її представників. Перш за все варто згадати тексти самих учасників угруповання, як-от: Петро Карманський «Українська богема» [16], цикл ювілейних публікацій у часописі «Назустріч» 1936 р. – Володимир Бирчак «Петро Карманський – історик “Молодої Музи”» [3], Мимхайло Рудницький «Олімп Молодої Музи – каварня» [28], Осип Боднарівич «Така література» [5]. Однак ця пресова антологія спогадів не дає однозначної відповіді на питання про бачення молодомузівцями завдань мистецтва, їх взаємини і вплив на суспільне життя. Серед сучасних досліджень чільними є монографії Миколи Ільницького «Від “Молодої Музи” до “Празької школи”» [10], Аґнешки Матусяк «У колі української сецесії. Вибрані проблеми творчої поетики письменників “Молодої Музи”» [18] та ін., низка концептуальних статей, присвячених зазвичай окремим постатям. Якщо ж говорити про текстуальну репрезентацію, то варто згадати антології «Молода Муза. Антологія західноукраїнської поезії початку ХХ століття» [19], «Розсипані перли» [27], «“Чорна Індія” “Молодої Музи”» [34] та ін. Пресовий контент згаданих часописів найповніше висвітлює багатотомне видання «Українська преса в Україні та світі ХІХ—ХХ ст.», яке видає Науково-дослідний інститут пресознавства Львівської націо-

нальної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Метою статті є введення до наукового обігу значного пласту маловідомих часописних публікацій мистців-модерністів, умовній зміні точки відліку процесу формування угруповання «Молода Муза», простеженні світоглядної еволюції молодомузівців крізь призму преси на основі їхніх публікацій у часописах «Руска Хата», «Сьвіт», «Неділя», «Шляхи».

Виклад основного матеріалу. Літературний простір української преси початку ХХ ст. розвивав традиції першої україномовної газети «Зоря Галицька», часописів «Вечерниця», «Мета», «Правда», «Зоря» та ін., що стали дзеркалом політичних і культурних процесів ХІХ ст. Преса, на відміну від книг, давала змогу комунікувати з широким читацьким колом, забезпечувала швидкий відгук на нові твори. Після 1900 р., з одного боку, розвивалися тенденції, започатковані в минулому столітті, а з іншого – формувалися нові мистецькі канони модернізму, найяскравіше виражені у творчості угруповання «Молода Муза». Початки його діяльності традиційно пов'язують із журналом «Сьвіт», що виходив із 1906 р., однак гуртуватися майбутні молодомузівці почали раніше. Поза увагою дослідників зазвичай опиняється часопис «Руска Хата», що виходив від січня 1905 р., видавцем якого був Денис Сембратович. Не варто вважати видання репрезентантом «Молодої Музи», од-

нак присутність на його шпальтах імен Петра Карманського, Остапа Луцького, Василя Пачовського, Володимира Бірчака, Осипа Шпитка, Михайла Яцкова є свідченням тісної літературної співпраці.

Редакція мотивувала появу журналу суспільним запитом на ілюстроване популярне видання, яке б задовольняло смаки широких кіл «нашої читаючої публіки». Таким виданням була «Зоря», потім її змінив «Літературно-Науковий Вістник», і хоча це добрий, європейської мірки місячник, однак має інше завдання і для деяких родин «затяжкий», бо ж у «кожній інтелігентній родині є члени старші і молодші, більше і менше образовані» [6]. Літературний контент у «Рускій Хаті» виразно домінує, хоча в передмові редакція обіцяла популяризувати й різні галузі науки. Кожне число відкривали вірші Остапа Луцького, Франца Коковського (під псевд. Франц Михайлів), Василя Пачовського, Осипа Шпитка, Петра Карманського (назви деяких його віршів подані латиною з епіграфами з Персі Біші Шеллі, Гонзалеса, Джакомо Леопарді). Серед прозових текстів – як оригінальна мала проза пера В'ячеслава Будзиновського, Петра Карманського, Теодора Ількевича (під псевд. Мстислав Рус), Осипа Шпитка (під псевд. Гнат Шпитко), Михайла Яцкова, так і перекладна – німецька, угорська, російська.

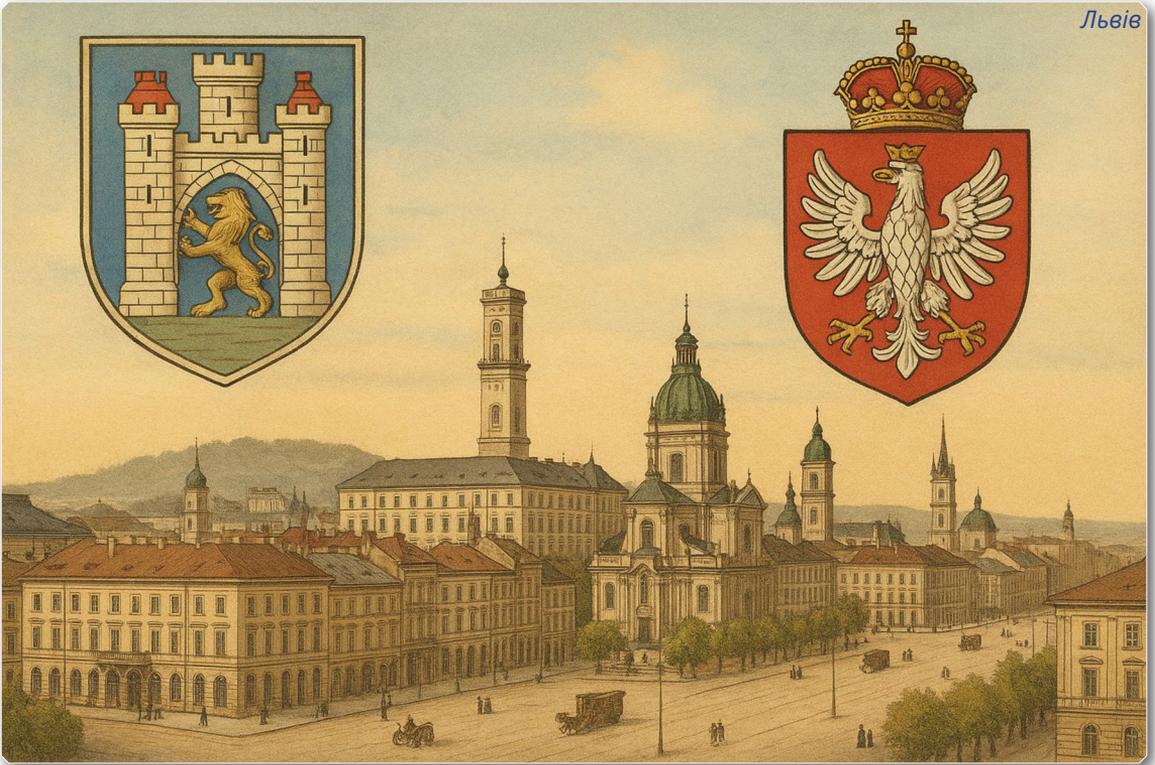
Аналізуючи знакові появи у статті «Український літературний рух в 1904 р.», непідписаний автор (ймо-

вірно, Остап Луцький, бо у «Сьвіті» є його огляд за 1905 р.) зосередив увагу на 30-літті літературної праці Михайла Павлика й Івана Нечуя-Левицького «по сей і по той бік Збруча». Трактуючи святкування цих дат як «ясні хвили» в нашому літературному житті, особливу роль Нечуя-Левицького він вбачав у пошуку власного розуміння «української квестії», стражданні задля її впровадження через заборонні укази царату й політичну нерішучість деяких національних діячів: «Національність уважає Левицький за річ нову і вічну, за живу невмирущу форму, в котрій усе вилитиметься вселюдській ідейний зміст» [30, с. 14]. Що ж до М. Павлика, то його прихильники й опоненти повинні оцінити заслуги «борця-ідеаліста», бо людство завдячує свій поступ тим, які «пізнавши нову правду, не жахалися піти за неї і на смерть» [30, с. 13]. Серед інших персоналій українських культурних діячів – публікації про Іларіона Грабовича, Данила Мордовця та Романа Сембратовича. Дві оглядові статті п. н. «Огляд угро-руської літератури» [8, 9], підписані криптонімами І. Б-ич (Пряшів) та І. П-ович (Будапешт) інтерпретують сумну картину після смерті Олександра Духновича та містять перелік часописів і книг, що вийшли друком із того часу на Підкарпатті (тепер – Закарпаття).

Концепт хати екстраполював суспільний запит на перегляд питання про сім'ю, тісно пов'язане з емансипаційними процесами. У

передмові до опублікованого в часописі листування Михайла Драгоманова з Наталією Кобринською, зазначено: вчений вважав, що «загалом жінок, які мали би робити духову культурну роботу» – це ще «не люде», а до жінок середніх і вищих кіл ставився дещо саркастично, на відміну від селянок. У самих же листах стверджував, що не бачить сенсу ділити літературу на жіночу й чоловічу, тож назва «Жіноча бібліотека», до якої Кобринська просила щось подати, обмежує його у виборі теми. Якщо жіноцтво активніше працюватиме на культурній ниві, то й тим самим себе найскорше підніме [21, с. 10]. М. Драгоманов доволі зневажливо висловився і про Омеляна Огоновського, знецінюючи його науковий доробок як джерелознавчий, звинуватив у незнанні термінології, а Н. Кобринській рекомендував читати російські часописи, зокрема «Недѣлю». Становище жінки в подружжі стало також темою гумористично-сатиричних творів Мстислава Руса «Як мене мої татуньо женили» з присвятою Олександру Борковському автору брошури «О щаслива Русе» і «поборнику недібраних супружеств» і В'ячеслава Будзиновського «Дурна гуска».

Оповідання Володимира Бірчака «Комерс в честь поета» сповнене іронії та спостережень про тонку межу між шанобою і заздрістю. Гімназиста Олексу Березовського захоплено вітали товариші з черговою публікацією віршів у «Ділі», однак в останній сцені твору най-

сильніший у класі хлопець Бордуляк тримав Олексу, а всі решта били [1]. Можна було б відчитати тут і певні алюзії щодо сприйняття суспільством друзів-молодомузівців.

Специфіку культури інших країн розкривали публікації П. Карманського «Ремінісценції з Риму» та невідомого автора «Япан і Япанці» про історію країни від передісторичних часів. Журнал загалом інформував про спільні мистецькі виставки художників із Великої України й Галичини, публікації були перемежовані світлинами відомих українських культурних діячів та репродукціями картин. «Руска Хата», хоч і задумувався як часопис для родин, не став таким, бо тематичний діапазон публікацій виходив на ширші культуроло-

гічні обрії. На початку 1906 р. планувалося змінити склад редакції (у деяких анонсах вже зазначено, що журнал виходить під редакцією П. Карманського), однак не склалося, а вже в кінці лютого з'явився друком новий журнал – «Світ».

Саме це видання у перший рік виходу стало мистецькою трибуною молодомузівців. До редакційного комітету увішли В. Бірчак, П. Карманський, О. Луцький і М. Яцків. Фраза із вступного слова засновників «Світу», що вони «навчені досвідом нещасних спроб» [26] свідчить, очевидно, саме про співпрацю з «Рускою Хатою». Бачимо тут цілком інші мистецькі орієнтири – суто естетичні, тобто йшлося не про утилітарне читиво «для родин», а про «стежину Добра і Краси». Не менш вираз-

ною є антитетичність понять хата vs світ як прагнення вийти з вузьких рамок традиційних суспільних канонів (хоча такий семантичний ряд не став перешкодою назвати новий модерністський журнал, що вийшов друком у Києві 1909 р., «Українська Хата»).

Більшість прозових і поетичних публікацій у першому річнику журналу «Світ» належала перу молодомузівців, а також не менш талановитих представників українського Модерну – Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Катрі Гриневичевої, Олекси Коваленка. О. Луцький в оглядовій статті «Літературні новини в 1905 році» виокремлював серед поетичних новинок імена Богдана Лепкого з його майстерністю і водночас щирістю, Франкового «Мойсея», де суспільницькі алюзії покриті містичним німбом, низку альманахів у Галичині й Наддніпрянщині. Щодо прози, то, на гадку О. Луцького, «нема майже ні одного визначнішого новеліста українського, який би не пригадав себе в той час читачам» [17, с. 24], – а це Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Богдан Лепкий, Агатангел Кримський та ін. Серед рецензій цікавим є текстологічний аналіз В. Бірчаком книги Євгена Мандичевського «Судьба» на основі порівняння їх із новелами В. Стефаника, в якій вбачав виразні ознаки плагіату. Іронічний фінал відгуку звужує поняття літературної вартості до ціни паперу: «Крім сих хиб мають новелі п. М.

і свої добрі прикмети: гарно видані, коротенькі, коштують всего 1 к. 60 сот. і мож їх дістати у всіх книгарнях» [4, с. 14].

Сюжетна й образна новизна відзначала твори В. Пачовського, який усе життя прагнув розгадати «містичну загадку» свого народу. Поетична проза «Кровавий сміх» постає як візія майбутньої революції з її алогічними наслідками: «Як би руський цар дав волю... Чорне море гусне на сіль землі, північне болото стає сонішною країною, дерева ростуть до гори коренем, риби плавають в повітрі, птахи сьпівають під землею: руський царь дав волю!» [24, с. 97]. Народ виборів золотий вінець, наслідком якого – «всі рівні, всі без зубів, всі без голови!.. Від Сяну по Кавказ» [24, с. 97]. Якщо в цьому контексті образ золотого вінця іронічний, то згодом він набув глорифікації як ідеал народу, священний Грааль. Якщо М. Рудницький у статті «Олімп Молодої Музи – каварня» стверджував, що чільним заданням була боротьба проти побутово-реалістичної літератури, проти заангажованості мистця у політичну діяльність, то О. Боднарівич опосередковано йому заперечував у згаданій статті «Така література»: молодій генерації письменників варто було б не протиставляти себе молодомузівцям, а заглянути до їх книг, щоб переконатися, «скільки там щирого, не штучного патріотизму, великої віри в будуччину нашого народу, справжньої поезії – не фраз – турботи за рівень нашої літератури та

охоти до праці, тієї “Молодої Музи”, що кувала “Золотий Вінець України”...» [5, с. 5], тобто молодомузівці представлені автором статті не як борці за чисту естетику проти просвітанської літератури, а як літератори-патріоти, для яких майбутнє України було ідеалом, втіленим у поетичному символі. Тому Микола Ільницький наголошував у монографії «Від “Молодої Музи” до “Празької Школи”», що це угруповання «треба розглядати як ланку в системі взаємодії різних течій літературного руху кінця ХІХ – початку ХХ ст., фрагмент загальноєвропейської панорами, бо ідеї модернізму приходили на Україну різними шляхами, поєднуючись із деякими рисами попередньої реалістичної школи і набуваючи в українському національному середовищі нових ознак» [10, с. 14].

Не втрачала актуальності на шпальтах «Сьвіту» тема сім’ї. Безхарактерність персонажа В. Бірчака, що приїхав свататись з намови батька і п’ять днів не здатний був про це сказати обраниці, аж нарешті почув заповітні слова з уст суперника, увиразнює наслідки традицій, які позбавляли молодь почуттів та ініціативності. А в новелі М. Яцкова «Кедрина буде рости, земля осяде широко, лиш чоловік загине» [37] на реалістичний ґрунт накладаються по-мистецьки різьблені тонкі психологічні штрихи двох типів сімейних взаємин — на основі гноблення та на основі любови, філігранно виписані індивідуалізовані характери певних су-

спільних типів. Цю тему він порушив і в рецензії на повість Антона Крушельницького (псевд. Антін Володиславич). Поминаючи тематичний аспект, рецензент підкреслив стильовий: Крушельницький не намагається зрозуміти своїх героїв, «не вглядає їм у живу душу, в їх рани й болі», а «пише на сліпо, так як йому при зеленім столику видається, пише книжку з книжки і для книжки і називає її “Із книги життя”» [39, с. 96].

Юрій Кміт не належав до молодомузівців, однак широкий погляд на світ сприяв співпраці з талановитими ровесниками: його проза проста й світла, дещо дидактична й нагадує талановиті проповіді – не випадково саме він був парохом у с. Чайковичі в 1910–1939 роках, яке стало місцем паломництва до чудотворної ікони Богородиці.

Серед поетичних текстів Б. Лепкого, О. Луцького, В. Пачовського, С. Твердохліба, С. Чарнецького домінувала лірика. Все ж молодомузівці задавали літературні тренди: у вірші П. Карманського «Пішов би я...» [14], опублікованому на сторінках «Сьвіту», виразним є вплив античних хорових форм. У кінці його – «Антистрофа», і цей принцип вже у 1920-ті роки був розвинутий у збірці Павла Тичини «Замість сонетів і октав» у політичному вимірі. Ширший європейський культурний простір, власне увагу до «світу» поза Галичиною, окреслювали численні переклади творів Мориса Метерлінка, Едґара Алана По, Генріха Гайне, Анатолія

Франса, Гі де Мопасана, Уґо Ф́бско-ло, Миховила Николича з італійської, німецької, французької, хорватської, японської літератур авторства Петра Карманського, Михайла Яцкова та ін., афоризми Фридриха Ніцше та Оскара Вайльда, що певною мірою «програмували» творчість молодомузівців. У цьому контексті характеристична замітка «Техніка творення» Гі де Мопасана, що є перекладом листа видатного французького мистця до початкуючого поета: сутність мистецтва у вмінні віднайти у відомих речах їх нове значення і надати їм вираз власного розуміння. Талант – це перш за все глибоке розуміння, інтелект і терплячість: «Штука є математична, великі ефекти здобувають ся все поєдинчими, але добре скомбінованими средствами» [20, с. 267].

У 1907 р. «Сьвіт» став ілюстрованим часописом для «русских родин», але знакові імена молодих мистців-модерністів зникли з його шпальт раніше – від ч. 18 1906 р. Учасники угруповання друкувалися також в інших виданнях – «Діло», «Літературно-Науковий Вістник», «Дзвін», «Будучність», «Неділя», «Українська Хата». В. Пачовський, учителюючи у Станіславові, навіть став редактором місячника української молоді середніх шкіл «На Розсьвіті» (1907), що виходив у Львові. А серед нових імен «Сьвіту» з'являється Дмитро Вітовський. Його вірш «Страшна пора» звучить як попередження тим, хто заглиблений у містичних фантазі-

ях не бачить реальних політичних перспектив нації:

Страшна пора! А є такі,
Що хмар ще тих не бачуть!
У них гульня!... сліпі, сліпі!
Та най! Се трупи скачуть!
Бо тимчасом – як все бува
Від тих громових вдарів
Покажуть ся – та не дуга!
Але луна пожарів! [7]

Літературно-науковий тижневик «Неділя», додаток до «Діла», що виходив у 1911–1912 роках, вирізнявся науковою глибиною, мистецькою завершеністю і своєрідним аристократизмом текстів і оформлення. Особлива увага була звернена на постаті мистців – як українських, так і зарубіжних. Катря Гриневичева в оповіданні «На розпуті туги» розгорнула тему долі письменника через інтерпретацію євангельського сюжету: мистець звернувся до Ісуса з проханням звільнити його від себе самого й не отримав відповіді, тож відкритий фінал спонукає до роздумів про призначення – немає ліків на біль, що його приносить творчість. Цей пошук себе у собі та у світі характерний і для опублікованих у «Неділі» художніх творів молодомузівців – С. Чарнецького, М. Яцкова, С. Твердохліба, В. Пачовського, П. Карманського, що виразно перегукувалися з оповіданнями «Мистець», «Артист» одного з основоположників модернізму Оскара Вайльда, теж вміщеними на сторінках «Неділі».

Жанрово-тематичний діапазон матеріалів різний: від ліричної та епічної поезії, філософських новел до наукових розвідок і рецензій. С. Чарнецький, окрім інтимної і пейзажної лірики («До панни Е.», «Я клонив ся тобі...», «Прийшла до мене осінь», «На хлопському возі»), вмістив на шпальтах «Неділі» низку концептуальних статей, більшість із яких – театрознавчі. Відкриває цей цикл стаття «“Бранка Роксоляна” та її творець». У контексті розповіді про трагічну долю композитора Дениса Січинського автор ставить питання відповідальності суспільства перед національними геніями: «Шановна суспільність зітхнула глибоко і засумувала тяжко. Кинула ся до покійного, складала вінки, обкидала цвітами – та сама суспільність, серед якої артист ходив ще недавно голодний, та сама суспільність перед якої совістю не виринуло певно ще й по нинішній день питанє: чому він вмер передвчасно?» [32, с. 2].

У театрознавчих розвідках С. Чарнецького висвітлено історію театру «Руської Бесіди» – засідання т. зв. артистичної комісії, першу українську виставу у Львові, перший драматичний конкурс у Галичині та діяльність гуцульського театру. Усі статті написані на основі документів з архіву товариства «Руська бесіда», тому зазвичай мали підзаголовок на кшталт: «Із матеріалів до історії руського народнього театру» або ж «Сторінка з історії русько-народнього

театру». Автор їх сам був актором, а в 1912–1914 роках – режисером і художнім керівником цього українського театру, тож власний театральний досвід став підставою для написання у міжвоєнний період книги «Нарис історії українського театру в Галичині» [33]. Розвідки, опубліковані в «Неділі», містять численні цитати з архівних документів, розгортаючи ширше політичне тло.

Перу М. Яцкова належить чи не найбільше публікацій серед молодомузівців у «Неділі». Понад десяток новел є образними міркуваннями про свободу мистця, якого громадськість намагається тримати у клітці суспільних обмежень, про відповідальність провідника перед громадою, яку він веде, та доконечність зміни поколінь, взаємини між чоловіком і жінкою на різних суспільних зрізах. Цінною є публікація «Марія-Кляра» [38] про книгу Марґерит Оду «Мері Клер», що вийшла 1910 р. в Парижі з передмовою Октава Мірбо та здобула літературну премію «Феміна», засновану на протигагу Ґонкурівської премії, якою нагороджували в той час виключно чоловіків (щоправда, М. Яцків стверджував, що авторка нагороджена «премією Ґонкурів» не маючи, очевидно, достатньої інформації). Сенсаційність цього твору в тому, що талановита письменниця була насправді бідною швачкою, яку підтримали впливові мистці, врятувавши таким чином від злиднів та зробивши знаменитою. М. Яцків вмістив

український переклад передмови до французького видання, переклад фрагментів твору та кілька власних міркувань. Талант прозаїка був на той час вже настільки яскравим, що Микола Троцький (псевд. М. Данько) проаналізував його творчість у статті «Житє духа». Критик вбачав еволюцію від реалізму до символізму, глибокого психологізму, але водночас вважав, що відсутність реалістичного тла робить для багатьох читачів твори мистця незрозумілими. «Художній метод, яким користується М. Яцків є так трудним не лише тому, що на українським ґрунті він є чи не першим піоніром сього методу, а і тому, що тут наслідуване є майже виключеним» [29, с. 2], – зазначав М. Троцький, пов'язуючи стильову специфіку М. Яцкова з творами Едґара По, Станіслава Пшибишевського, Леоніда Андреева та ін.

Поема Василя Пачовського «Павло Полуботок» актуалізувала тему історичної відплати козаків цареві Петру I через руйнування символу Російської імперії Пачовськ Петербурґа, що був збудований на кістках запорожців. Картина воскресіння козаків і їх повстання під проводом гетьмана Полуботка подана в містичному ключі як відновлення незалежності всієї України, як візіонерство поета:

І з сонної руїни встали нові люди
На місце гнилих костий схилених рабів
І підняли сталенні чола із усюди

В усіх містах і селах вітер зашумів,

Усі ішли в вінках і з радістю у груди,

Лиш я один, що вам приніс воскресний сьпів

Не був живий між вами, – а над вами

Душа моя сьпівала гимн під небесами [25, с. 2].

В. Пачовський був також автором статті «Вистава праць М. Івасюка». Не випадково розповідь про мистця починається описом картини «Вїзд Хмельницького до Києва» з огляду на цілісний державотворчий концепт мистця, квінтесенцією якого став епос «Золоті Ворота», в якому окреслений містичний вимір історії – пекла, чистилища і неба України. Сцена вїзду гетьмана повинна була, на думку В. Пачовського, «заелектризувати суспільність, якщо чує пошану до своєї історії, до своїх героїв, до своєї штуки» [22, с. 1]. Саме тому більшість полотен мистця автор статті характеризує оглядово, побіжно, а опису цієї картини присвятив найбільше уваги. Вона стала приводом для візіонерського узагальнення про молоде покоління, «горде на себе і на свою бувальщину» [22, с. 3], що вестиме далі боротьбу за незалежність нації.

На прикладі долі Юрія Федьковича В. Пачовський простежував, як суспільні стереотипи ставали джерелом життєвих трагедій людей, зокрема мистців. У статті «Любов Ю. Федьковича», написаній на

основі документальних джерел, йдеться долю Емілії Марошані, що була ідеалом буковинського поета, та присвячені їй кілька віршів німецькою мовою: «Нашого поета захопила Емілія дуже і любов не була без взаємності, через се вже говорено про заручини, але не було виглядів на подружжє Федьковича з нею з причин недостачі кавції панни, а Федькович був тоді офіцером. Отже любов скінчила ся на поезії і досмертній приязни» [23, с. 1].

Менше у «Неділі» публікацій інших молодомузівців: С. Твердохліб надрукував тут лише новелу «Понурі дні», а П. Карманський – нарис «Італія над сьвіжими могилами». Однак ймовірно, що вони могли бути авторами ще деяких матері-

алів, підписаних криптонімами, зокрема перекладних. Адже в газеті вміщені численні переклади з д'Аннунціо, Антона Ашкерца, Оскара Вайльда, Йогана Вольфганґа Гете, Кнута Гамсуна, Грації Делледи, Чарльза Дікенса, Якуба Коласа, Октава Мірбо, Мультиатулі, Марка Твена, Персі Біші Шеллі, Фрідріха Шіллера, переспіви з румунського й литовського фольклору. На сторінках газети репрезентовані також твори письменників із Наддніпрянщини: Миколи Вороного, Михайла Жука, Гната Хоткевича, Архипа Тесленка, Івана Липи та ін. У характері газетних публікацій «Неділі» загалом відчувається розмірений ритм ще мирної доби, прагнення редакції зберегти розмаїття тем і жанрів, зацікавити читача,

перш за все інтелігентного, ввести українське письменство у контекст світового.

У квітні 1913 р. вийшло перше число часопису «Шляхи»: спочатку це був орган українського студентства, але після вибуху Першої світової війни вимушено змінив читацьку аудиторію та став півмісячником літератури і громадського життя, органом стрілецтва. Молодомузівців теж не оминула воєнна хуртовина, тож не дивно, що з часописом співпрацювали В. Бірчак, О. Луцький, С. Чарнецький, М. Яцків. Редактор Федь Федорців обстоював ідею реалізації української державности «шляхом сепарації від Росії» [31, с. 413], а концепт соборности опосередковано засвідчувала декларація ідейної співзвучности «Шляхів» з київською «Українською Хатою». Поезія мистців, які брали участь у боях Першої світової війни, вибудовувала мистецьку опозицію між недавніми сонячними левадами та левадами смерти, зокрема у віршах Романа Купчинського, а ілюстрації фіксували або воєнні будні, або могили стрільців. Мала проза теж зазвичай присвячена воєнним реаліям, що зумовило дифузю жанрів – перехід оповідання в нарис чи репортаж. Чільним стало не питання мистецтва й народу, а народу та війни: «Війна і маса Кнута Гамсуна се дві нерозлучні товаришки, бо ніякий инший час не є так пригожий до повстання і розвою психольогічного явища, яке називаємо “масою”, як саме війна»

[2], Кнута Гамсуна писав Володимир Бірчак. У журналі відзначене явище масової еміграції інтелігенції, духовенства, потрактоване як сумне свідчення того, що «не вросли ми з корінем в нашу землю». Мистецька тематика представлена на шпальтах часопису не тільки статтями Михайла Голубця про творчість Олекси Новаківського, а й цікавою розвідкою Михайла Яцкова «Володислав Казимир Плошевський».

Переломні етапи в житті нації традиційно актуалізували роль Шевченкового і Франкового слова: на цих двох китах розвивалася українська література, щоб «наблизити заповітню хвилю, щоб ми засяли у народів вольнім колі» [35, с. 2]. У 1914 р. було 100-ліття від дня народження Т. Шевченка, у 1913 р. – урочисте святкування 40-річчя літературної праці І. Франка, а в 1916 р. редакція відгукнулася подзвінним на Франковий відхід, опублікувавши «Думки і вражіння з жалібного хороводу» [36] М. Яцкова й бібліографічний огляд «Преса з приводу смерти Івана Франка» Івана Калиновича (за підп. І. К-вич). Незважаючи на гучні гасла, спроба системного погляду на літературне життя 1916 р. не була втішною. Воно нагадувало Івану Калиновичу «річку під льодом», а не вільну течію. Позаяк література – це картина духовного життя нації, то зрозуміло, чому в час війни українська літературна продукція «така хаотична, без фізіономії,... чому наше друковане

слово з того часу ледви животіє на шпальтах щоденної преси» [11, с. 153-154]. Цитована публікація «Український літературний рух в 1916 році (Замість бібліографічного огляду)» під псевдонімом Демко Лютай подає загальну картину опублікованих художніх текстів як окремими збірками, так і в тогочасній пресі з лаконічними коментарями автора. На шпальтах «Шляхів» друкувалися також оглядові статті про історію театру, музики та малярства, творчість же молодомузівців представлена художніми творами В. Бірчака, П. Карманського, М. Яцкова, літературознавчими статтями М. Рудницького й театрознавчими С. Чарнецького, розповідями В. Бірчака про стрілецьке життя. Доба вимагала іншої поетичної тональності, тож замість «Ой люлі, люлі, химерний смутку!» П. Карманський пише коліскову сину, якого повивав «гомін сурми боєвої» [15] та оспівує «воскреслого духа Мазепи» [13], а з-під пера Яцкова замість містичних персонажів постають вояки в шанцях у повісті «Горлиця». Майже у кожному числі знову знайдемо афоризми Фридриха Ніцше та Оскара Вайльда. На сторінках «Шляхів» чимало публікацій Дмитра Вітовського, що увійшов у національний політичний дискурс перш за все як лідер Листопадового зриву, тому його вірші й нариси дають більш цілісне уявлення його світогляд і естетичні орієнтири цієї видатної постаті наших визвольних змагань.

Висновки. Окреслені пунктиром шляхи із рідного дому в широкий мистецький світ розкривають складні переплетіння взаємозв'язків між мистцями та пресою як суспільною трибуною, між індивідуальними спонуками до творчості та голосом доби. У будь-якій осі координат важлива точка відліку, тож варто враховувати, що у світ мистецтва талановиті українські мистці ішли таки з руської хати.

Список використаних джерел

1. Бірчак В. Комерс в честь поета. *Руска Хата*. 1905. Ч. 3. С. 2—3.
2. Бірчак В. Маса. Утеча й грабіжі. *Шляхи*. 1916. Ч. 1/2. С. 330.
3. Бірчак В. Петро Карманський – історик «Молодої Музи». *Назустріч*. 1936. Ч. 7. С. 3-4.
4. Бірчак В. Судьба – новельки Е. Мандичевського. *Сьвіт*. 1906. Ч. 1. С. 12-14.
5. Боднарівч О. «Така література». *Назустріч*. 1936. Ч. 7. С. 4-5.
6. Від Видавництва. *Руска Хата*. 1905. Ч. 1. С. 1.
7. Вітовський Д. Страшна пора. *Сьвіт*. Ч. 20. С. 314.
8. І. Б-ич. Огляд угро-руської літератури. *Руска Хата*. 1905. Ч. 5. С. 11-12.
9. І. П-ович. Огляд угро-руської літератури. *Руска Хата*. 1905. Ч. 8. С. 12-13.
10. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи». Львів, 1995. 318 с.
11. [Калинович І.] Демко Лютай. Український літературний рух в 1916 році (Замість бібліографічного огляду). *Шляхи*. 1917. Зш. 3/4. С. 153—163.
12. [Калинович І.] І. К-вич. Преса з приводу смерті Івана Франка: бібліографічна замітка. *Шляхи*. 1916. Ч. 17/18. С. 594-597; Ч. 19/22. С. 690-691.
13. Карманський П. Весна 1917. *Шляхи*. 1917. Зш. 3/4. С. 163.
14. Карманський П. Пішов би я... *Сьвіт*. 1906. Ч. 5. С. 66.

15. Карманський П. Романови. 1917. Зш. 3/4. С. 133.
16. Карманський П. Українська богема. Львів, 1936. 110 с.
17. Луцький О. Літературні новини в 1905 році. *Світ*. 1906. Ч. 2. С. 24-26; Ч. 1. С. 10-12.
18. Матусяк А. У колі української сецесії. Вибрані проблеми творчої поетики письменників «Молодої Музи». Львів: ЛА «Піраміда», 2016. 404 с.
19. Молода Муза: антологія західноукраїнської поезії початку ХХ століття» / упорядк., переднє слово та прим. В. Лучука; ред. І. Малкович. Київ: Молодь, 1989. 320 с.
20. Мопасан. Техніка творення. *Світ*. Ч. 17. С. 266-267.
21. Павлик М. Переписка Михайла Драгоманова з Наталією Кобринською (1893–1895). *Руска Хата*. 1905. Ч. 2. С. 4-12.
22. Пачовський В. Вистава праць М. Івасюка. *Неділя*. 1912. Ч. 33. С. 1-3.
23. Пачовський В. Любов Ю. Федьковича. *Неділя*. 1912. Ч. 34. С. 1-2.
24. Пачовський В. Мій кровавий сміх. *Світ*. 1906. Ч. 7. С. 97-98.
25. Пачовський В. Павло Полуботок. *Неділя*. 1912. Ч. 4. С. 1-2.
26. Редакційний комітет. Наше слово. *Світ*. 1906. Ч. 1. С. 1-2.
27. Розсипані перли. Поети «Молодої Музи» / упоряд., автор передм. та прим. Микола Ільницький. Київ: Дніпро, 1991. 712 с.
28. Рудницький М. Олімп Молодої Музи – каварня. *Назустріч*. 1936. Ч. 7. С. 2-3.
29. [Троцький М.] Данько М. Житє духа. *Неділя*. 1912. Ч. 23. С. 1-2.
30. Український літературний рух в 1904 р. *Руска Хата*. 1905. Ч. 1. С. 12-14.
31. Федорців Ф. Слово від себе. *Шляхи*. 1917. Ч. 25. С. 413-416.
32. Чарнецький С. «Бранка Роксоляна» та її творець. *Неділя*. 1912. Ч. 12. С. 2-3.
33. Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. Львів: Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1934.
34. «Чорна Індія» «Молодої Музи»: антологія прози та есеїстики / упорядк., літ. редакція та прим. Василя Габора. Львів: ЛА «Піраміда», 2014. 352 с. (серія «Приватна колекція»).
35. «Я-ж весь вік свій, весь труд тобі дав у незломнім завзяту...». *Шляхи*. 1913. Ч. 2. С. 1-2.
36. Яцків М. Думки і вражіння з жалібного хороводу. *Шляхи*. 1916. Ч. 12/14. С. 438-439.
37. Яцків М. Кедрина буде рости, земля осяде широко, лиш чоловік загине. *Світ*. 1906. Ч. 6. С. 81-84; Ч. 7. С. 99-101.
38. Яцків М. Марія-Кляра. *Неділя*. 1911. Ч. 25/26. С. 4-5; Ч. 27/28. С. 5-7.
39. Яцків М. [Рец. на кн.:] Антін Володиславич. Із книги життя. Нариси. *Світ*. 1906. Ч. 6. С. 92-96.

References

1. Byrchak, V. (1905). Komers v chest poeta [A Banquet in Honour of a Poet]. *Ruska Khata*. 3, 2-3.
2. Byrchak, V. (1916). Masa. Utecha i hrabizhi [Mass. Escape and Robbery]. *Shliakhy*. 1/2. 330.
3. Byrchak, V. (1936). Petro Karmanskyi – istoryk «Molodoi Muzy» [Petro Karmansky – Historian of the «Young Muse»]. *Nazustrich*. 7. 3-4.
4. Byrchak, V. (1906). Sudba – novelky E. Mandycheskooho [Destiny — Short Stories by E. Mandychesky]. *Svit*. 1. 12-14.
5. Bodnarovych, O. (1936). «Taka literatura» [«Such Literature»]. *Nazustrich*. 7. 4-5.
6. (1905). Vid Vydavnytstva [From the Publisher]. *Ruska Khata*. 1. 1.
7. Vitovskiy, D. (1906). Strashna pora [A Terrible Time]. *Svit*. 20. 314.
8. I. B-ych. (1905). Ohliad uhro-ruskoi literatury [Review of Ugro-Ruthenian Literature]. *Ruska Khata*. 5. 11-12.
9. I. P-ovych. (1905). Ohliad uhro-ruskoi literatury [Review of Ugro-Ruthenian Literature]. *Ruska Khata*. 8. 12-13.
10. Ilnytskyi, M. (1995). Vid «Molodoi Muzy» do «Prazkoi shkoly» [From the «Young Muse» to the «Prague School»]. Lviv.
11. [Kalynovych, I.] Demko Liutai. (1917). Ukrainskiy literaturnyi rukh v 1916 rotsi (Zamists bibliografichnoho ohliadu) [The Ukrainian Literary Movement in 1916 (Instead of a Bibliographic Survey)]. *Shliakhy*. 3/4. 153-163.
12. [Kalynovych, I.] I. K-vych. (1916). Presa z pryvodu smerty Ivana Franka: bibliografichna zamitka [The Press on the Death of Ivan Franko: A Bibliographic Note]. *Shliakhy*. 17/18. 594-597; 19/22. 690-691.
13. Karmanskyi, P. (1917). Vesna 1917 [Spring 1917]. *Shliakhy*. 3/4. 163.

14. Karmanskyi, P. (1906). Pishov by ya... [I Would Go...], *Svit*. 5. 66.
15. Karmanskyi, P. (1917). Romanovy [For Roman]. *Shliakhy*. 3/4. 133.
16. Karmanskyi, P. (1936). Ukrainska bohe-ma [The Ukrainian Boheme]. Львів.
17. Lutskyi, O. (1906). Literaturni novyny v 1905 rotsi [Literary News in 1905]. *Svit*, 1. 10-12; 2. 24-26.
18. Matusiak, A. (2016). U koli ukrainskoi set-sesii. Vybrani problemy tvorchoi poetyky pysmen-nykiv «Molodoi Muzy» [In the Circle of Ukrainian Secession: Selected Issues of the Creative Poetics of the of the “Young Muse” Writers]. Lviv: LA «Pi-ramida».
19. Moloda Muza: antologhiia zakhid-noukrainskoi poezii pochatku XX stolittia [Young Muse: An Anthology of Early 20th-Century West-ern Ukrainian Poetry] / uporiadk., perednie slo-vo ta prym. V. Luchuka; red. I. Malkovych. Kyiv: Molod.
20. Mopasan (1906). Tekhnika tvorenia [Techniques of Creation]. *Svit*. 17. 266-267.
21. Pavlyk, M. (1905). Perepyska Mykhaila Drahomanova z Nataliieiu Kobrynskoiu [The Cor-respondence of Mykhailo Drahomanov with Na-talia Kobrynska] (1893 — 1895). *Ruska Khata*. 2. 4-12.
22. Pachovskyi, V. (1912). Vystava prats M. Ivasiuka [Exhibition of Works by M. Ivasyuk]. *Nedilia*. 33. 1-3.
23. Pachovskyi, V. (1912). Liubov Yu. Fed-kovycha [Yu. Fedkovych's Love]. *Nedilia*. 34. 1-2.
24. Pachovskyi, V. (1906). Mii krovavyi smikh [My Bloody Laughter]. *Svit*. 4. 7. S. 97-98.
25. Pachovskyi, V. (1912). Pavlo Polubotok. *Nedilia*. 4. 1-2.
26. Redaktsyinyi komitet. Nashe slovo [Our word]. *Svit*. 1906. 1. 1-2.
27. (1991). Rozsypani perly. Poety «Molodoi Muzy» [Poets of the «Young Muse»] / uporiad., avtor peredm. ta prym. Mykola llyntskyi. Kyiv: Dnipro.
28. Rudnytskyi, M. (1936). Olimp Molodoi Muzy – kavarnia [The Olympus of the Young Muse – Café]. *Nazustrich*. 7. 2-3.
29. [Trotskyi, M.] Danko, M. (1912). Zhytie dukha [Life of the Spirit]. *Nedilia*. 23. 1-2.
30. Ukrainskyi literaturnyi rukh v 1904 r. [The Ukrainian Literary Movement in 1904]. *Ruska Khata*. 1905. Ch. 1. S. 12-14.
31. Fedortsiv, F. (1917). Slovo vid sebe [A Word from Myself]. *Shliakhy*, 25, 413-416.
32. Charnetskyi, S. (1912). «Branka Roksoliana» ta yii tvorets [«Branka Roksoliana» and her Creator]. *Nedilia*. 12. 2-3.
33. Charnetskyi, S. (1934). Narys istorii ukrainskoho teatru v Halychyni [An Outline of the History of Ukrainian Theatre in Galicia]. Lviv: Nak-ladom fondu «Uchitesia, braty moi».
34. «Chorna Indiiia» «Molodoi Muzy»: antolo-hiia prozy ta eseistyky [«Black India» of the «Young Muse»: An Anthology of Prose and Essays] / upo-riadk., lit. redaktsiia ta prym. Vasyliia Gabora. Lviv: LA «Piramida» («Pryvatna kolektsiia).
35. «Ya-zh ves vik svii, ves trud tobi dav u nezlomnim zavziatiiu...» [«I have given you my whole life, all my labour, in unbreakable perse-verance...»]. *Shliakhy*. 2. 1-2.
36. Yatskiv, M. (1906). Dumky i vrazhinnia z zhalibnoho khorovodu [Thoughts and Impres-sions from a Lamenting Circle]. *Shliakhy*. 1916. 12/14. 438-439.
37. Yatskiv, M. (1906). Kedryna bude rosty, zemlia osiade shyroko, lysh cholovik zahyne [The cedar will grow, the land will settle broadly, only the man will die]. *Svit*. 6. 81-84; 7. 99-101.
38. Yatskiv, M. (1911). Mariya-Kliara. *Nedilia*. 25/26. 4-5; 27/28. 5-7.
39. Yatskiv, M. (1906). [Book review:] Antin Volodyslavych. Iz knyhy zhyttia. Narysy [From the Book of Life: Essays]. *Svit*. 6. 92-96.

Mariana KOMARYTSIA

<https://orcid.org/0000-0003-2951-1237>

Doctor of Philology, Senior Research Fellow,
Head of the Department of Ukrainian

Periodicals Research

of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of
Ukraine in Lviv

komar_mar@ukr.net

The article constructs a chronological outline based on Lviv periodicals – “*Ruska Khata*” (1905), “*Svit*” (1906–1907), “*Nedilia*” (1911–1912), and “*Shliakhy*” (1913–1918) – which showcased the works of members of the Ukrainian artistic group Moloda Muza (Young Muse) against the backdrop of shifting socio-political eras and changing aesthetic priorities. The creative collaboration between writers and editorial

teams is examined through the analysis of literary works by Volodymyr Byrchak, Petro Karmanskyi, Vasyl Pachovskyi, Stepan Charnetskyi, Mykhailo Yatskiv, and others. The group of artists first appeared in "Ruska Khata", not yet united by shared declarations or manifestos, but already marked by clear signs of a new modernist writing style. By contrast, "Svit" emphasised collective representation, as outlined in the publication's founding program, though the editorial board later publicly distanced itself from the Moloda Muza principles. "Nedilia" featured a much broader circle of contributors, with modernist artists comprising only a small part of them, but their simultaneous presence illustrates a close collaboration and use of the newspaper as a long-term platform for publishing works that later appeared in separate poetry and prose collections. The

journal "Shliakhy" was also ideologically close to the «Moloda Muza» movement, being published on the eve of World War I and the Ukrainian War of Independence. Although the group's active period is traditionally dated to 1906–1909 (or 1914, according to another version), literary history confirms their continued adherence to modernist principles in their later work. The article's focus on press sources allows for tracing the writers' involvement in socio-political processes, outlining editorial policy priorities, and exploring the interpretation and reception of new aesthetic canons — particularly regarding the artist's creative space, their engagement in the national liberation struggle, and family relationships in the context of emancipation processes.

Keywords: modernism, "Svit", "Nedilya", youngmusicians, Lutherancriticism, periodicals.